

ΤΟΠΙΚΟ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΜΕΤΕΩΡΩΝ-ΚΑΣΤΡΑΚΙΟΥ (ΤΑΠ)

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ : 1994-1996

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ: Η μελέτη στην τελική της μορφή αποτελεί ένα σύνθετο έργο με διττό χαρακτήρα :

Κατά βάση αποτελεί την αναλυτική προμελέτη ενός Τοπικού Αναπτυξιακού Προγράμματος, με συγκεκριμένες κατευθύνσεις και προτάσεις που αφορούν: αφ' ενός μεν στην προστασία και ανάδειξη των Μετεώρων, αφ' ετέρου δε στην ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής.

Παράλληλα πρόκειται για μια μελέτη παρουσίασης και ανάλυσης της ιστορίας και της πολιτιστικής κληρονομιάς των Μετεώρων και της ευρύτερης περιοχής.

Σύμφωνα με τις αρχικές προδιαγραφές που είχε θέσει το ΚΕΝ.Α.ΚΑ.Π. στην προκήρυξη της παρούσας μελέτης (Σεπτέμβριος 1993), το Τοπικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα Μετεώρων-Καστρακίου όφειλε να έχει "χαρακτήρα ολοκληρωμένης αναπτυξιακής μελέτης, η εκπόνηση της οποίας αποτελεί βασική προϋπόθεση για την προγραμματισμένη ανάληψη πλήρους και συντονισμένης σειράς μέτρων και παρεμβάσεων με στόχο την προστασία και την αναβάθμιση των Μετεώρων και της περιοχής που τα περιβάλλει. Τα μέτρα αυτά προβλέπεται να υλοποιηθούν μετά το πέρας της εφαρμογής του LEADER, δηλ. μετά τη διετία 1993-1994." Όπως αποσαφηνίστηκε κατά την πρώτη φάση εκπόνησης της μελέτης (βλ. ΤΑΠ Μετεώρων-Καστρακίου Α' φάσις, Δεκέμβριος 1994, σελ. ι), κύριο αντικείμενο και στόχος της είναι :

ο καθορισμός ενός πλαισίου προστασίας και ανάδειξης των Μετεώρων,
σε συνδυασμό με τον καθορισμό των αναπτυξιακών κατευθύνσεων της περιοχής που περιβάλλει τα Μετέωρα (με έμφαση κατά κύριο λόγο στο Καστράκι, και κατά δεύτερο λόγο στην Καλαμπάκα και την ευρύτερη περιοχή).

Σε σχέση με όλα τα παραπάνω η μελέτη έχει χαρακτήρα εισηγητικό προς τους αρμόδιους και ενδιαφερόμενους φορείς. Βασική της επιδίωξη είναι να βοηθήσει στον προβληματισμό τους, στο διάλογο μεταξύ τους και στη λήψη των σχετικών αποφάσεων από τους ίδιους (από τον καθένα χωριστά και από όλους μαζί).

ΠΕΡΙΛΗΨΗ Βασική επιδίωξη της μελέτης είναι να βρει τα σημεία ισορροπίας ανάμεσα σε δυο βασικές, εκ πρώτης όψεως ανεξάρτητες, αλλά εν τέλει αλληλοδιαπλεκόμενες αφετηρίες :

την τοπική ανάπτυξη
την προστασία των Μετεώρων

Από την τοπική ανάπτυξη στην προστασία των Μετεώρων: Σύμφωνα με την τρέχουσα πρακτική, οι μελέτες των Τοπικών Αναπτυξιακών Προγραμμάτων αποσκοπούν στη χάραξη των αναπτυξιακών κατευθύνσεων μιας περιοχής και στο σχεδιασμό ενός συνεπούς προς τις κατευθύνσεις αυτές προγράμματος δράσης. Για το λόγο αυτό ακολουθούν συνήθως μια κατά παράθεση και σχετικά εξισορροπημένη αντιμετώπιση των διαφόρων αναπτυξιακών τομέων και κλάδων. Στην προκειμένη όμως περίπτωση είναι φανερό ότι το γενικότερο αναπτυξιακό ζήτημα της όλης περιοχής της μελέτης επισκιάζεται και επικαθορίζεται από την παρουσία των Μετεώρων (λόγω της θέσεως που τα Μετέωρα τείνουν να καταλάβουν στην τοπική οικονομία ως τουριστικός πόλος, καλώς ή κακώς). Από το γεγονός αυτό ανακύπτει αμέσως πως το πλέον επείγον και κεντρικό ζητούμενο για την τοπική ανάπτυξη είναι η σωστή και προγραμματισμένη εναρμόνιση της τουριστικής κίνησης των Μετεώρων με το

αναπτυξιακό μοντέλο (οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό) της ευρύτερης περιοχής. Σε άμεση συνάρτηση με το θέμα αυτό (την αναπτυξιακή σημασία των Μετεώρων ως τουριστικού πόλου), θα πρέπει να αντιμετωπιστεί και το ζήτημα της προστασίας των Μετεώρων, προστασίας κατά κύριο λόγο από τις φθοροποιές επιπτώσεις της τουριστικής κίνησης και της συνακόλουθης προς αυτήν δραστηριότητας (οικονομικής, οικοδομικής κλπ). Από την προστασία των Μετεώρων στην τοπική ανάπτυξη: Από την άλλη μεριά βέβαια, το πρόβλημα της προστασίας των Μετεώρων (ως φυσικού, πολιτιστικού και πνευματικού αγαθού και ως στοιχείου της παγκόσμιας κληρονομιάς) τίθεται ως σκοπός αυτός καθεαυτόν και μάλιστα ως στόχος μείζονος σημασίας, ανεξάρτητα από την οποιαδήποτε αναπτυξιακή σημασία που έχουν τα Μετέωρα για τη γύρω περιοχή. Και σ' αυτήν όμως την περίπτωση που θα ξεκινούσε κανείς όχι από το ζήτημα της τοπικής ανάπτυξης αλλά από το αίτημα της προστασίας των Μετεώρων, καθίσταται σαφές πως η προστασία των Μετεώρων δεν μπορεί να περιοριστεί στα συνήθη (κατά κύριο λόγο αποτρεπτικά) θεσμικά μέτρα προστασίας των αρχαιολογικών χώρων και του φυσικού περιβάλλοντος. Πέραν των μέτρων αυτών - των οποίων βέβαια κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει τη σημασία και την αναγκαιότητά τους - η προστασία των Μετεώρων συνεπάγεται μια καθολικότερη και ενεργητική πολιτική, βασικό στοιχείο της οποίας θα πρέπει να είναι ο ενεργητικός προσανατολισμός της τοπικής ανάπτυξης. Δεν μπορεί να υπάρξει προστασία των Μετεώρων χωρίς μια πολιτική τοπικής ανάπτυξης εναρμονισμένης μ' αυτόν ακριβώς το στόχο της προστασίας των Μετεώρων. Το πρόβλημα σ' ένα πρώτο επίπεδο έχει να κάνει με τον τουρισμό αυτόν καθεαυτόν (εφ' όσον βέβαια η με τον έναν ή τον άλλον τρόπο διαπλοκή των Μετεώρων με τον τουρισμό θεωρείται δεδομένη και δεν αμφισβητείται από κανέναν, ούτε και από την τοπική μοναστική κοινότητα - το αντίθετο μάλιστα). Επομένως, είναι αναγκαία η επανεξέταση και ο θετικός επαναπροσδιορισμός της τουριστικής κίνησης των Μετεώρων και της ευρύτερης περιοχής, απ' αυτήν ακριβώς τη σκοπιά της προστασίας του χώρου των Μετεώρων. Σ' ένα δεύτερο επίπεδο - και στο βαθμό που ο τουρισμός των Μετεώρων αναδεικνύεται σε κεντρικό άξονα της τοπικής οικονομίας - καθίσταται αναγκαίος ο σχεδιασμός μιας συνολικής αναπτυξιακής στρατηγικής, στα πλαίσια της οποίας μπορεί να είναι λειτουργικός και βιώσιμος ο τύπος της τουριστικής κίνησης που θα μπορεί να εναρμονιστεί με την προστασία των Μετεώρων. Κατά τρίτο λόγο, και συμπληρωματικά προς τα δύο προηγούμενα μέτρα, πέρα από τα υφιστάμενα μέτρα προστασίας (αρμοδιότητας της αρχαιολογικής υπηρεσίας του Υπουργείου Πολιτισμού και της δασικής υπηρεσίας του Υπουργείου Γεωργίας) απαιτείται η ένταξη της ευρύτερης περιοχής σ' ένα χωροταξικό-πολεοδομικό σχέδιο προστασίας (αρμοδιότητας των τοπικών αρχών και του Υπουργείου ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.). Σύνθεση των δύο κατευθύνσεων : Συνοψίζοντας τα παραπάνω, μπορούμε να πούμε ότι το Τοπικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα Μετεώρων-Καστρακίου αποσκοπεί στη σύνθεση και κοινή προώθηση δυο ειδικότερων κατευθύνσεων :

Η πρώτη κατεύθυνση είναι η προστασία και ανάδειξη των Μετεώρων, και κατά δεύτερο λόγο της ευρύτερης περιοχής.

Η δεύτερη κατεύθυνση είναι η οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής των Μετεώρων, με έμφαση στο Καστράκι.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ & ΚΩΔΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΩΝ ΜΕΛΕΤΗΣ : Τα Μετέωρα εκτός από πνευματικό κέντρο είναι ούτως ή άλλως τουριστικός πόλος που καθορίζει την τοπική οικονομία. Επομένως :

Δεν μπορεί να υπάρξει προστασία των Μετεώρων αν δεν αποφορτιστούν οι μονές από το μαζικό τουρισμό κι αν δεν υπάρξει ανάλογος προγραμματισμός της τουριστικής κίνησης (το σημερινό καθεστώς ελέγχου από την 7η εφορία βυζαντινών αρχαιοτήτων είναι αναγκαίο αλλά όχι επαρκές). Ο προγραμματισμός αυτός της τουριστικής κίνησης για να είναι βιώσιμος πρέπει να είναι ορθολογικά εντεταγμένος σε ένα γενικότερο μοντέλο τοπικής ανάπτυξης.

Από την άλλη μεριά η ανάγκη ενίσχυσης της τοπικής οικονομίας, οδηγεί στην ανάγκη συστηματικού αναπροσανατολισμού και ποιοτικής αναβάθμισης του τοπικού τουρισμού (που στη σημερινή του μορφή του διερχόμενου μαζικού τουρισμού δεν προσφέρει το μέγιστο δυνατόν όφελος, ενώ υπάρχουν ήδη ανησυχητικές ενδείξεις για το μέλλον). Η ποιοτική αναβάθμιση του τοπικού τουρισμού

προϋποθέτει με τη σειρά της την προστασία των Μετεώρων και την ανάδειξη του πνευματικού τους χαρακτήρα.

Παρά τον έλεγχο που ασκεί η 7η εφορία βυζαντινών αρχαιοτήτων, ο χώρος των Μετεώρων αλλοιώνεται συνεχώς από επεμβάσεις που αποσκοπούν στην εξυπηρέτηση του μαζικού τουρισμού (διαπλατύνσεις δρόμων και πάρκινγκ δίπλα στις μονές). Επίσης την τελευταία δεκαετία νέες μορφές τουρισμού (αναρριχητές, ανεμοπτεριστές κλπ) ανατρέπουν τις υφιστάμενες ισορροπίες και τον μέχρι πρότινος καθαρά πολιτιστικό-θρησκευτικό χαρακτήρα της τουριστικής κίνησης. Η μελέτη συμπεραίνει πως ο όγκος των τουριστών, η συσώρευση τουριστικών και άλλων χρήσεων (διαφημίσεις, ράλι κλπ), οι συνεχείς παρεμβάσεις και αλλοιώσεις του φυσικού περιβάλλοντος και η υφιστάμενη σήμερα διοικητική πολυαρχία και έλλειψη συντονισμού μεταξύ των εμπλεκόμενων, όλα αυτά σκιάζουν το φυσικό και πνευματικό Ύψος και Κάλλος των βράχων και των μοναστηριών και ιδιαίτερα την πνευματικότητα της μοναστικής κοινωνίας. Για να αντιμετωπιστούν όλα αυτά η μελέτη προτείνει ένα ορισμένο μοντέλο τουριστικής κίνησης και ορισμένα πρακτικά μέτρα οργάνωσης του χώρου που στόχο έχουν να απαλλάξουν τα Μετέωρα από τον υπερβολικό φόρτο, να δημιουργήσουν έναν πρώτο κυματοθραύστη του μαζικού τουρισμού στα όρια των Μετεώρων με τους οικισμούς του Καστρακίου και της Καλαμπάκας, να ενθαρρύνουν την πεζοπορία και να επιμηκύνουν το χρόνο μετάβασης προς τα μοναστήρια, δίνοντας στον επισκέπτη την ευκαιρία να βιώσει τη φυσικότητα του χώρου και δίνοντάς του τον αναγκαίο καιρό και τις αφορμές για να ανακαλύψει την πνευματικότητά του. Προτείνεται η διαμόρφωση συμβολικών πυλών εισόδου, η δημιουργία δύο μικρών Κέντρων Υποδοχής και Πληροφόρησης και η μεταφοράς των πάρκινγκ από τις μονές δίπλα στα δύο αυτά Κέντρα. Επίσης η μελέτη θεωρεί αναγκαίο τον έλεγχο της κυκλοφορίας ιδίως για τις ώρες αιχμής, με την απαγόρευση της κυκλοφορίας των μεγάλων πούλμαν, τη λειτουργία μικρών λεωφορείων και τη διάνοιξη των παλαιών μονοπατιών. Με τα παραπάνω μέτρα εξασφαλίζεται τόσο η προστασία των Μετεώρων όσο και η ενίσχυση της τοπικής οικονομίας. Ένα ακόμα σημαντικό θέμα είναι αυτό που αφορά τη διαχείριση του χώρου των Μετεώρων. Η μελέτη θεωρεί πως δεν μπορεί να συνεχιστεί η σημερινή πολυαρχία και έλλειψη συντονισμού και συνεννόησης μεταξύ των αρμοδίων. Επειδή το ζήτημα αυτό δεν είναι θέμα τεχνικών ή οργανωτικών διευθετήσεων, η μελέτη προτείνει την επίλυσή του στο τραπέζι του διαλόγου, υποδεικνύοντας τρεις εναλλακτικές προτάσεις ως βάση του διαλόγου αυτού :

Την πρόταση των Ι.Μονών περί "ιερού χώρου".

Την πρόταση για αυτοδιοίκηση του χώρου των Μετεώρων από τις Ι.Μονές με τη διοικητική απόσπασή του από το Δήμο Καλαμπάκας και την Κοινότητα Καστρακίου και την ανακήρυξή του σε χωριστή κοινότητα ("Μοναστική Κοινότητα Αγίων Μετεώρων"). Η πρόταση αυτή περιλαμβάνεται σε μια γενικότερη διοικητική αναδιάταξη στην περιοχή με συνένωση του Δήμου Καλαμπάκας και της Κοινότητας Καστρακίου σε έναν ενιαίο δήμο.

Την πρόταση για τη δημιουργία ενός "Φορέα Διαχείρισης", όχι με τη μορφή εταιρείας, αλλά με τη μορφή του Οργανισμού (κατά το πρότυπο του Οργανισμού της Ακρόπολης) ή με τη μορφή Ιδρύματος.